

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І.МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ**

ВСТУП ДО ФАХУ «ПОЛІТОЛОГІЯ»

*Методичні вказівки до практичних занять навчальної дисципліни
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 052 «Політологія»
(електронне видання)*

**Одеса
2024**

**УДК 32(072)
М545**

Укладач:

І. М. Милосердна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Рецензенти:

О. О. Каретна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

Ю. І. Майстренко, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин ОНУ імені І.І. Мечникова.

*Рекомендовано Навчально-методичною комісією
факультету міжнародних відносин, політології та соціології ОНУ
імені І. І. Мечникова (протокол № 2 від 11 жовтня 2024 року)*

Вступ до фаху «Політологія» [Електронний ресурс] : електрон. метод. вказівки до практичних занять з дисципліни «Вступ до фаху «Політологія»» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 052 «Політологія» / уклад. І.М. Милосердна. Одеса : ОНУ, 2024. 27 с.

Методичні рекомендації підготовлено з метою надання допомоги здобувачам першого курсу у вивченні основних засад професійної діяльності політолога, що дозволить здобувачам визначити професійно-освітню характеристику фахівця-політолога та оволодіти знаннями щодо ступенів підготовки політолога-професіонала та головні аспекти діяльності політолога. Методичні рекомендації містять тематику лекцій та практичних занять, короткі рекомендації до засвоєння найбільш складних питань, завдання для самостійної роботи, перелік питань до підсумкового контролю та список рекомендованої літератури.

**УДК 32(072)
М545**

© Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тематика практичних занять.....	5
Тематика рефератів/презентацій.....	19
Питання для підсумкового контролю.....	20
Форми контролю і методи оцінювання.....	22
Рекомендована література для вивчення дисципліни.....	24

ВСТУП

Метою дисципліни є ознайомлення здобувачів із теоретичними засадами майбутньої спеціальності 052 «Політологія», її місця в суспільстві та засоби її засвоєння, розкриття перед здобувачами перспективи оволодіння учбового предмету та сприяння підготовці першокурсників.

Завданнями дисципліни є:

- формування системного бачення про основні види професійної діяльності політолога;
- засвоєння правил написання малих та великих наукових форм роботи (тези, стаття, курсова робота, кваліфікаційна робота) та правил публічного виступу;
- розкриття основних категорій політичної науки;
- формування знань щодо основних проблем, які знаходяться в «фокусі» політологічних досліджень.

У результаті вивчення дисципліни здобувач-бакалавр **повинен:**

знати: специфіку політичної науки, основні джерела формування політичних уявлень та концептів, основні підходи до вивчення об'єкту політичного дослідження.

вміти: виробляти власну позицію і здібності застосовувати надбані знання у професійній та громадській діяльності.

володіти: навичками чіткого оперування понятійно-категоріальним апаратом, методикою формулювання та обґрунтовування базових положень політологічного дискурсу.

Навчальна дисципліна вивчається протягом одного семестру та складається з двох змістових модулів (ЗМ). По завершенню курсу здобувачі вищої освіти складають залік. Результати навчання оцінюються за 100-бальною системою. За результатами оцінювання змістового модуля здобувачам виставляються бали. Під час викладання лекційного матеріалу лектор може здійснювати контрольні опитування здобувачів за питаннями, які здобувачі самостійно готують до визначеної теми.

У разі відсутності здобувача на практичному занятті, він зобов'язаний відпрацювати пропущене заняття через усне опитування в позааудиторний час (час консультацій викладача) або, враховуючи складність умов, відпрацювати це заняття (написання реферату, есе на тему, самостійний аналіз текстів робіт окремих авторів – вчених), погоджену з викладачем. Невідпрацьовані заняття вважаються незданими і за них не нараховується оцінка в балах.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Модель професійного фахівця-політолога

Практичне заняття 1.

Тема 2. Політика як покликання та професія. Планування та організація діяльності політолога

Питання для обговорення

1. Робота М. Вебера «Політика як покликання та професія».
2. Взаємодія політики з мораллю, правом та економікою.
3. Значення вивчення політології для формування особистості майбутнього фахівця, його громадянських якостей і політичної культури. Моральні характеристики політолога.
4. Перспективи застосування політологічних знань, умінь і навичок на благо суспільству.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми:

Готуючись до *першого питання*, треба ознайомитися із роботою М. Вебера «Політика як покликання та професія». Слід звернути увагу на розуміння М. Вебером «політики», «політичного союзу», «держави». На думку М. Вебера «держава, так само як і політичні союзи, що історично їй передують, є відношення панування людей над людьми, що спирається на легітимне (тобто те, що вважається легітимним) насильство як засіб. Таким чином, щоб вона існувала, люди, які перебувають під пануванням, мають підкорятися авторитету, на який який претендують ті, хто тепер панує. Зверніть увагу на те, які внутрішні підстави для виправдання панування і які зовнішні засоби слугують йому опорою? Спробуйте проаналізувати два способи зробити з політики свою професію за М. Вебером: або жити «для» політики, або жити «за рахунок» політики і «політикою». Важливим є виокремлення трьох якостей, які є вирішальними для політика: пристрась, почуття відповідальності, окомір.

Підготовка *другого питання* передбачає розуміння того, що таке політика, мораль, право та економіка. Слід виокремити особливості інституціоналізації та професіоналізації політики. Важливим є розуміння взаємодії політика-мораль, політика-право, політика-економіка та виокремлення особливостей прояву такої взаємодії в сучасному суспільстві.

Слід звернути увагу на те, що до особливих умов, які сприяли спеціалізації політичної науки, Фавр відносить: 1) більш чітке розмежування економічних, моральних, соціальних і політичних категорій, що виправдовувало вивчення особливого світу - політичного. Відомо, що вже в 20-х роках XIX ст. Гегель відрізняв громадянське суспільство (соціальна категорія) від держави (політична категорія); 2) поява в державі сучасного управлінського персоналу, що визначило розвиток адміністративного права та політичної науки; 3) демократизація політики шляхом розширення політичної участі виборців, що сприяло розвитку політичних дискусій в суспільстві.

У *третьому питанні* слід підкреслити основні умови, які сприяють формуванню особистості майбутнього фахівця, його громадянських якостей, а також особливостей формування високого рівня політичної культури. Слід також звернути увагу на моральні характеристики політолога. Слід підкреслити, між політикою і мораллю існує настільки тісний зв'язок, що цілковите звільнення політики від моральної відповідальності вже само по собі було б аморальним. У будь-якій найкритичнішій ситуації хтось із політиків мусить взяти на себе моральну відповідальність і ризикувати, інакше соціум втратить стрижень, що його скріплює, і поставить себе на грань самознищення. У цьому розумінні мораль для політики виступає у ролі структуротворчого чинника, задає їй певний онтологічний рівень. Хоч політика далеко не завжди керується моральними нормами, вона завжди апелює до моралі. Це пояснюється насамперед тим, що моральний спосіб регуляції суспільних відносин не потребує організаційного підкріплення. Дієвість моральних норм визначається тільки їхньою закоріненістю у суспільній свідомості. Моральні регулятори поведінки — найнадійніші, але далеко не просто їх створити. Здебільшого мораль виступає як набір ідеальних норм, які значно трансформуються у процесі наближення до життєвих реалій.

При підготовці до *четвертого питання* варто звернути увагу на те, що застосування політологічних знань, умінь та навичок має сприяти розвитку сучасної держави. Також в межах даного питання необхідно звернути увагу на сучасні політичні професії та їх особливості: політичний аналітик; державний службовець; дипломат, співробітник міжнародних організацій; політтехнолог, політичний журналіст.

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте та проаналізуйте актуальність та необхідність для суспільства політики та політичної науки.

2. Назвіть та охарактеризуйте професійно-освітні характеристики фахівця-політолога.

3. Охарактеризуйте сучасну політичну науку як покликання та професія за М. Вебера.

4. Проаналізуйте сучасні політичні професії та їх особливості.

Практичне заняття 2.

Тема 3. Академічна доброчесність. Підготовка малих та великих наукових форм. Цитування та робота із бібліографією.

Питання для обговорення

1. Кодекс академічної доброчесності: загальні положення та дотримання.

2. Плагіат та невірне цитування. Цитування: правила та способи.

3. Основні вимоги до підготовки курсової та кваліфікаційної робіт.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми:

Підготовка до *першого питання* передбачає розуміння того, що академічна доброчесність – сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту», ЗУ «Про вищу освіту» та ін. законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових досягнень. Слід звернути увагу на зміст принципів та фундаментальних цінностей академічної доброчесності: доброчесність, чесність та порядність, правдивість, прозорість, законність, повага, довіра, мужність, справедливість, самовдосконалення та вдосконалення системи, відповідальність, компетентність та професіоналізм. Необхідно звернути увагу на види порушень академічної доброчесності: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикування, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, вплив.

Підготовка до *другого питання* включає розуміння того, що плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства. Наукове цитування – достовірна вказівка на джерело інформації – обов'язковий елемент будь-якої наукової роботи. Слід давати посилання на джерело при непрямому

цитуванні – переказі, викладі думок інших авторів своїми словами; при огляді загальних тенденцій наукових досліджень; при зазначенні фактичних даних і результатів попередніх досліджень. Цитата береться в лапки і обов’язково має посилання на джерело із зазначеним номером сторінки. Цитати звичайно наводять: для підтвердження власних аргументів; як посилання на авторитетне джерело; для критичного аналізу того чи іншого твердження. Цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, на кінці). Правила оформлення посилань та цитувань включено в систему міжнародних стандартів ISO17 та Державних стандартів України: ДСТУ 8302:2015 “Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання”, ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 “Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання”, ДСТУ 7152:2020 “Інформація та документація. Видання. оформлення публікацій у журналах і збірниках”. Інструменти створення власного бібліографічного списку: Zotero, Mendeley, EndNote.

При підготовці до *третього питання*, слід врахувати, що курсова робота є змістовним модулем в осягненні здобувачами проблематики та має на меті практичну апробацію набутих теоретичних знань під час написання академічного тексту. Випускна кваліфікаційна робота – це самостійне, профільоване дослідження з науково-дослідницькими елементами та інноваціями, яке виступає підсумком теоретичних знань та практичних навичок, набутих здобувачем вищої освіти під час вивчення обов’язкових та вибіркових складових освітньо-професійних програм першого/другого рівнів вищої освіти зі спеціальності 052 «Політологія». Процес виконання курсової та кваліфікаційної робіт включає такі послідовні етапи: вибір теми роботи; вивчення спеціальної літератури з обраної теми; збір і систематизація основної інформації з теми роботи; аналіз зібраних матеріалів; обґрунтування висновків і пропозицій; оформлення роботи; захист роботи. При написанні роботи автор повинен посылатися на джерела, матеріали або окремі результати з яких наводяться в курсовій роботі, або на ідеях і висновках яких розроблюються проблеми, задачі, питання, вивченню яких присвячена робота.

Завдання для самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте сутність та особливості підготовки курсової та кваліфікаційної робіт.
2. Дайте визначення поняттю «академічна доброчесність».
3. Назвіть основні вимоги щодо дотримання кодексу академічної доброчесності.
4. Розкрийте сутність поняття «плагіат».
5. Назвіть основні правила та способи цитування.

Практичне заняття 3.

Тема 4. Презентація результатів наукової роботи та публічний виступ.

Питання для обговорення

1. Сучасні правила презентації наукових результатів та здійсненої дослідницької роботи.
2. Планування виступу та його таймінг. Основні уміння та навички хорошого виступу.
3. Помилки під час підготовки презентації та її демонстрації.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми:

У *першому питанні* важливо звернути увагу на те, що презентація (англ. presentation – представлення) – це набір кольорових карток-слайдів спеціального формату до певної теми. На кожному слайді можна розмістити довільну текстову і графічну інформацію. Створені презентації можуть містити текст, фотознімки, діаграми, малюнки, комп’ютерну анімацію процесів та явищ, звуковий супровід, автофігури, діаграми тощо. Презентація наукових розробок може існувати в наступних формах: електронні презентації та рекламні ролики; електронні каталоги; навчальні та тестові програми; нормативно-технічна документація, методична та супутня література; візитна картка. Слід пам’ятати, що презентація повинна зробити доповідь більш цікавою, наочною та зрозумілою для слухачів, а не відволікати їх надмірними анімаційними ефектами та зайвою інформацією. Для найоптимальнішого сприймання презентації слід дотримуватись правил: 1) перевага надається горизонтальному розташуванню інформації; 2) найбільш важлива інформація – у центрі екрану; 3) усі таблиці схеми, діаграми, графіки тощо повинні мати назву, яка в таблицях розташовується над, а в усіх інших різновидах – під зображенням; 4) не можна змішувати різні типи шрифтів у одній презентації, перевагу слід надавати шрифтам

«без насічок» (Arial, Verdana, Comic Sans MS, Calibri та ін.) – їх легше читати з відстані; 5) розмір шрифтів має коливатися в межах: 22 – 28 пт для заголовків, 18 – 22 пт – для основного тексту, 16 – 20 пт – для підписів зображень, шрифтів легенд, 14 – 16 – для номерів слайдів; 6) номер слайда розташовується в правому верхньому кутку, на титульному та завершальному слайдах номер можна не ставити. Програми та онлайн редактори для створення презентацій: PowerPoint, Keynote, Prezi, Canva, Google Slides.

При підготовці до відповіді на *друге питання* варто зауважити, що ефективно представлення презентації досягається за рахунок виконання чотирьох загальноприйнятих етапів – чотирьох «П»: планування, підготовки, практики та презентації. Три ключові елементи виступу — це промова, доповідач і слухач. Щоб бути переконливим під час виступу, слід спрямувати увагу на всі три елементи одночасно. Сім основних принципів хорошого виступу: чітко визначте предмет і мету виступу, ефективно структуруйте промову, зрозумійте, хто ваша аудиторія, удосконалюйте стиль (він включає мову, яку ви використовуєте, ваші манери, жести і міміку), розумно використовуйте емоції, між інтуїцією й наукою віддайте перевагу останній, практикуйте.

При підготовці до *третього питання* варто звернути увагу на такі помилки підготовки презентації: занадто багато інформації; форма 4:3 і лого на кожному слайді; використання типових картинок; багато кольорів в одній презентації; складна візуалізація даних; немає ієрархії на слайдах; відсутність фокусу на слайдах; нехтування підготовкою до презентації. Найбільш поширеними недоліками виступів (доповідей) є: невідповідність темі обговорення, що призводить до зниження інтересу слухачів до питань, що викладаються; недотримання регламенту, що викликає роздратування слухачів стосовно доповідача; невиразність викладу, що спричиняє і втрату інтересу, і дратівливість слухачів. Звертають увагу на такі типові помилки виступів: зловживання іноземною термінологією і поняттями, що ускладнюють сприйняття головної думки; наявність слів-паразитів ("от", "значить", "так сказати" тощо); надмірна гучність голосу (слухачі через 8–10 хвилин не сприймають таку мову); побудова складних речень, у яких кількість слів перевищує 14–15 (такі фрази не сприймаються, за складністю граматичної конструкції губиться зміст); монотонність інтонації, без акцентів на значущих моментах доповіді тощо. Перед виступом доповідачу-початківцю рекомендується: прочитати ще раз текст доповіді (бажано перед дзеркалом); уявити себе на місці слухача й оцінити свій виступ критично;

переконатись, що в разі потреби зможете швидко зорієнтуватись, підглянувши в текст.

Завдання для самостійної роботи:

1. Назвіть основні правила створення презентації наукових результатів.
2. Визначте що таке таймінг виступу та які вимоги до нього висуваються.
3. Назвіть основні помилки під час підготовки презентації та її демонстрації.

Змістовий модуль II. Політична наука в системі наукового знання

Практичне заняття 4

Тема 5 Предмет, структура та інструментарій політології.

Питання для обговорення

1. Особливості виникнення та інституціоналізації політології.
2. Об'єкт та предмет політології. Теоретичний та емпіричний рівні політичного знання.
3. Категорії, принципи та методи політології. Функції політології.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми:

Готуючись **до першого питання**, слід засвоїти, що політологія своїм корінням сягає в давнину. Вперше формальне викладання політики почалося в 1613 р. в Нідерландах в університеті Leiden. У другій половині XIX ст. з'явилися зародки факультетів політичних наук: 1855 р. Дублін у Католицькому університеті кафедра соціальної та політичної науки; 1868 р. Корнелл (США) було створено факультет історії, соціальних та політичних наук; 1893 р. Брюссель у Catholic University of Louvain і Вільний університет відкрито факультет політичних та соціальних наук; 1903 р. В Колумбійському університеті створено факультет політичних наук та ін. Слід зауважити, що важливим моментом у розвитку політичної науки у 1948 р. став Міжнародний колоквиум з проблем політичної науки з ініціативи ЮНЕСКО в Парижі, під час якого було систематизовано та запропоновано складові елементи політичної науки: політична теорія; політичні інститути; партії, рухи і асоціації; міжнародні відносини.

Підготовку до **другого питання** полягає у тому, політологія – це наука про політику, основні тенденції та шляхи їх розвитку, процеси державного

життя, державну владу та владу взагалі. Її об'єктом є політика та політична дійсність, а предметом – такі феномени як політична система, держава, влада і владні відносини, шляхи їх досягнень, політична поведінка, політична культура, способи і засоби прийняття політичних рішень та ін. Політологія є інтеграційною наукою про політику в всіх її проявах.

Підготовка до **третього питання** потребує розуміння того, що категорії – загальні поняття науки (в т.ч. політології), у них розкриваються необхідні зв'язки, фундаментальні положення науки, суттєві елементи її структури. Категорії політології можна поділити на такі групи: загальні, структури, функціонування, розвитку. Центральними категоріями політичної науки є влада, політика, демократія, свобода. Методами політології є: системний, функціональний, соціологічний, інституціональний, соціально-психологічний (біхевіористичний), антропологічний, порівняльний, емпіричний та ін. Слід зазначити, що в літературі представлені дві групи функцій політології: службові (інструментальні) та пізнавальні й критичні функції. У межах функцій політології здійснюється рух наукового політичного знання від емпіричного матеріалу до його узагальнення в теорію, а далі – впровадження в практику.

Завдання для самостійної роботи:

1. Продумайте обґрунтування наукового статусу політології.
2. Розкрийте та проаналізуйте зміст базових категорій політології.
3. Визначте структурні компоненти політології.

Практичне заняття 5.

Тема 6. Політика як соціальне явище.

Питання для обговорення

1. Сутність політики: основні теоретичні підходи.
2. Суб'єкт і об'єкт політики. Структура політики.
3. Типологія та функції політики.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми :

Підготовка до **першого питання** потребує розуміння того, що зміст поняття «політика» важко визначити через його багатозначність. В англійській мові є такі терміни для позначення політики: politics, polity, policy, public policy. Політика – важливий фактор суспільно-історичного процесу суспільства в головних функціях: всезагального організаційного

принципу суспільства і як його конкретна регулятивно-контрольна сфера, яка спрямовує життєдіяльність, відносини людей, суспільних груп, класів, націй, народів і країн. Виокремлюють основні теоретичні підходи до вивчення сутності політики: субстанціональний, інституціональний, соціологічний, телеологічний, конфліктний і консенсусний.

При підготовці до **другого питання** слід звернути увагу на те, що в політиці можна виокремити чотири рівні суб'єктів: конкретні індивіди; органи та ланки політичних організацій; держава з її інституціями, партії, суспільно-політичні об'єднання, рухи та ін.; великі суспільні групи. Прийнято виокремлювати три типи суб'єктів політики: паройкіальний, суб'єкт-підданий, учасник. Змістом політики є боротьба за панування, що створює можливість пріоритетно задовольняти певні інтереси.

При підготовці до **третього питання** варто звернути увагу на те, що в політиці виділяють чотири рівні її існування: 1) мегарівень, який відноситься до діяльності міжнародних інституцій: ООН, ЄС, НАТО тощо; 2) макрорівень - національний, який характеризує державу як ціле і суть її політики; 3) мезорівень, який відображає політичні процеси, що відбуваються в частинах держави - в регіонах і стосується взаємодії держави (влади) з суспільством; 4) мікрорівень, який охоплює окремі інституції: партії, профспілки, корпорації, фірми та ін. Класифікація політики також відбувається: за суб'єктом, об'єктом, пріоритетом діяльності та іншими критеріями.

Значення та роль політики обумовлені функціями, які вона виконує в суспільстві, до яких можна віднести: інтеграційну, арбітражну, управлінську, регулятивну, раціоналізаційну, інноваційну, мобілізаційну, правозахисну, політичної соціалізації та інші, потреба в яких виникає на різних етапах суспільного розвитку.

Завдання для самостійної роботи:

1. Виберіть та проаналізуйте різноманітні визначення політики.
2. Назвіть та охарактеризуйте якісні характеристики політики.
3. Наведіть приклади. Назвіть основні види та напрямки політики.

Практичне заняття 6.

Тема 7. Влада і політика.

Питання для обговорення

1. Основні теорії влади. Природа влади. Влада і вплив, влада та панування, влада та авторитет.

2. Політична влада: поняття, ознаки та структура. Форми реалізації політичної влади та типологія.

3. Легальність та легітимність політичної влади.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми:

При підготовці до **першого питання** варто звернути увагу на те, що є три значення влади: це відносини командування і підпорядкування у суспільній групі, державі й суспільстві; вольовий елемент, який полягає у здатності одних суб'єктів нав'язати волю іншим суб'єктам з допомогою примусу і переконання, підпорядкування їх своїм інтересам; інститут, тобто організована установа, здатна забезпечити єдність дій і усталений порядок у суспільних відносинах. Виокремлюють наступні напрями тлумачення влади: біхевіористський, телеологічний, інструменталістський та структуралістський.

При підготовці до **другого питання** слід розуміти, що влада є центральною політичною категорією, а розуміння її сутності й знання форм її здійснення є однією з основних передумов ефективної політичної діяльності, дозволяє виділити політику і політичні відносини з усієї групи суспільних відносин. Ознаками політичної влади є: легальність, легітимність, верховенство, публічність, моноцентричність, кумулятивний характер та ін. Основними елементами влади є: суб'єкт, об'єкт, а також її засоби (ресурси). Політична влада типологізується за характером примусу, типом легітимності, ступенем публічності, типом владного суб'єкта, джерелами формування, ступенем поділу влади та механізмом стримування та противаги.

При підготовці до **третього питання**, зверніть увагу на те, що легітимність означає визнання влади існуючою більшістю населення, обґрунтованість і необхідність даної влади та її носіїв. За М. Вебером є наступні типи легітимності політичної влади: традиційний, раціонально-легальний, харизматичний.

Завдання для самостійної роботи:

1. Простежте виклад змісту категорій: влада, владні відносини, поділ влади, легітимність влади.

2. Визначте умови реалізації політичної влади та її ефективність у регулюванні суспільних відносин.

Практичне заняття 7.

Тема 8. Політичні системи суспільства.

Питання для обговорення

1. Основні теоретичні моделі політичних систем (Д. Істон, Г. Алмонд, К. Дойч).
2. Структурні компоненти та функції політичної системи.
3. Типологія політичних систем.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми:

При підготовці до **першого питання** варто звернути увагу на те, що у політичній науці сформувалися певні підходи до вивчення політичної системи: системний (Д. Істон) – політична система розглядається як сукупність взаємодій, які здійснюють індивіди і які спрямовані на розподіл цінностей у суспільстві. Здійснюється такий розподіл завдяки владі, що є атрибутом суспільно-політичної системи; структурно-функціональний (Г. Алмонд) – політичну систему визначає як існуючу в усіх самостійних суспільствах систему ролей, задля інтеграції і пристосування, за допомогою застосування більш або менш законних примусів. Політична система сприймається законною, якщо підтримує порядок і багатоманітність перетворень в суспільстві; інформаційно-кібернетичний (К. Дойч) – політична система розглядається як складна мережа інформаційних потоків і комунікативних зв'язків, технологічна модель, побудована на принципі зворотного зв'язку.

При підготовці до **другого питання** слід звернути увагу на те, що цілями політичної системи є забезпечення постійного розвитку і рівноваги між інтересами всіх політичних груп. Ефективність функціонування політичної системи залежить від кількості і якості інформації. В цілому політична система являє собою сукупність державних і громадських інституцій, норм і правил, що визначають їх взаємовідносини з приводу влади, та психологічних установок і орієнтацій індивідів щодо характеру здійснення влади в суспільстві. Слід відзначити, що у науковій літературі є різні точки зору щодо функцій політичної системи, однак, виконуючи свої функції, вона забезпечує цілісний керівний вплив на суспільство як єдиний організм, що ефективно управляється політичною владою.

При підготовці до **третього питання** слід зауважити, що витоки існуючих типологій політичних систем можна побачити ще в античній суспільно-політичній думці. Можна визначити наступні типи політичних

систем: в залежності від характеру взаємодії політичної системи із зовнішнім середовищем; за характером та способами взаємодії влади, особистості та суспільства; за змістом та формами управління; за типом політичної культури та розділу політичних ролей між різними учасниками політичного процесу.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте поняття: системність, системний підхід, системний аналіз, система.
2. Назвіть основні стабілізуючі фактори функціонування політичної системи.
3. Проаналізуйте як впливає бюрократія на функціонування політичної системи суспільства.

Практичне заняття 8.

Тема 9. Держава як політичний інститут.

Питання для обговорення

1. Концепції виникнення держави та підходи до її вивчення.
2. Форма правління: поняття та види.
3. Форма адміністративно-територіального устрою: поняття та види.
4. Громадянське суспільство: поняття, основні риси та інститути

Методичні рекомендації до вивчення питань теми:

При підготовці до **першого питання** варто звернути увагу на те, що у різних філософських, соціологічних і політологічних теоріях поняття «держави» має неоднаковий зміст. Основними теоріями походження держави є: патріархальна, органічна, договірна, насильства, психологічна, класова, географічного детермінізму та ін. В сучасному розумінні держава представляє собою організацію суверенної політичної влади, яка в рамках правових норм і на території окремої країни здійснює управління суспільними сферами і забезпечує безпеку нації та гарантії прав і свобод громадян. Найважливішою ознакою держави є суверенітет.

При підготовці до **другого питання** слід звернути увагу на те, що поняття «форма держави» розкриває спосіб організації державної влади, структуру і функції державних органів. Під формою державного правління розуміють порядок і структуру формування вищих органів держави та співвідношення їх повноважень. Форма правління характеризується

формальним джерелом влади і прийнято виокремлювати такі форми: монархія та республіка. За способом організації здійснення влади розрізняють республіки: парламентські, президентські та змішані (президентсько-парламентські та парламентсько-президентські).

При підготовці до **третього питання** слід зауважити, що під формою державного устрою розуміють таке територіально-організаційне структурування держави, яке визначається порядком поділу країни на складові частини, характером взаємин поміж ними та центральною владою. Вирізняють наступні форми адміністративно-територіального устрою держави: унітарна, федерація, конфедерація.

При підготовці до **четвертого питання** слід зауважити, що громадянське суспільство – це сфера недержавних інститутів і відносин. Концепція громадянського суспільства, на думку теоретиків, має сенс межах дихотомії «громадянське суспільство-держава». Структуру громадянського суспільства складають багатоманітні суспільні відносини – економічні, політичні, соціальні, соціокультурні тощо та їх суб'єкти, за винятком держави. Формою взаємодії держави і громадянського суспільства є політичний режим як система методів і засобів здійснення політичної влади, а різні типи політичних режимів – демократичний, авторитарний і тоталітарний – є різними формами такої взаємодії.

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте зміст понять: держава, правова держава, соціальна держава, громадянське суспільство.
2. Проаналізуйте можливість співіснування правової і соціальної держави.
3. Проаналізуйте особливості основних напрямів розвитку громадянського суспільства.

Практичне заняття 9.

Тема 10. Світова політика та міжнародні відносини.

Питання для обговорення

1. Світовий політичний процес: поняття, зміст та суб'єкти.
2. Міжнародні відносини: поняття, об'єкт, предмет, типи та рівні.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми:

При підготовці до **першого питання** варто звернути увагу на те, що світовий політичний процес – сукупність дій та взаємовідносин суб'єктів

політики на міжнародній арені. Зміст світового політичного процесу розкривається через суб'єкти, структурні елементи, сфери. Слід звернути увагу на аналіз структури світового політичного процесу: політично значима діяльність ООН та інших міжнародних організацій та їх органів; політичні акції регіональних, міжрегіональних та міждержавних об'єднань, а також відповідних недержавних організацій; зовнішньополітична діяльність суверенних держав, партій та громадських організацій. Також необхідно виокремлювати цілі суб'єктів світового політичного процесу: участь у міжнародному поділі праці, забезпечення міжнародного миру, спільний захист прав людини, спільне вирішення глобальних проблем сучасності. Поняття «світовий політичний процес» та «міжнародні політичні відносини» тісно взаємопов'язані, оскільки позначають в основному ту саму політичну реальність, але в різних аспектах.

При підготовці до **другого питання** слід звернути увагу на те, що міжнародні відносини представляють собою систему політичних, економічних, соціальних, культурних, військових, правових та інших зв'язків між державами й народами. Особливостями міжнародних відносин є невіддільний характер, децентралізований характер, основним засобом розв'язання суперечностей у міжнародних відносинах є консенсус, суб'єктивний чинник. За сферами суспільної діяльності міжнародні відносини поділяються на політичні, дипломатичні, правові, культурно-гуманітарні. Основними формами міжнародної взаємодії є співпраця, суперництво і конфлікт. Міжнародні відносини ґрунтуються на двох основних принципах: сили і права.

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте зміст понять: світова політика, міжнародні відносини, світовий політичний процес.

2. Назвіть та проаналізуйте основні виклики сучасної світової політики.

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ / ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Становлення основних політичних ідей.
2. Форма правління держави: визначення та класифікація.
3. Громадянське суспільство: його виникнення та особливості.
4. Вибори як демократичний засіб формування органів влади.
5. Поняття та типи політичної участі.
6. Політичний конфлікт: поняття, джерела та ознаки політичних конфліктів.
7. Структура та типологія політичних конфліктів.
8. Політична реклама як форма політичних комунікацій.
9. ЗМІ та політика.
10. Інформаційні технології агітаційно-пропагандистського типу.
11. Інформаційна війна та політика.
12. Політичне консультування у сучасному суспільстві
13. Структура, учасники та етапи виборчої кампанії.
14. «Портрет» політичного лідера (за вибором).
15. Поняття та зміст політичної соціалізації.
16. Політична культура в політичній системі суспільства.
17. Політичні інтереси і політичні цінності.
18. Тероризм як чинник сучасної політики.
19. Глобальні проблеми сучасності.
20. Політична поведінка особи, фактори, що її визначають.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Сучасна політична наука як покликання та професія.
2. Інституціоналізація та професіоналізація політики.
3. Сучасні політичні професії та їх особливості
4. Актуальність та необхідність для суспільства вивчення політичної науки.
5. Дотримання кодексу академічної доброчесності.
6. Плагіат та невірне цитування.
7. Сучасні правила презентації наукових результатів.
8. Основні вимоги до підготовки курсової та кваліфікаційної робіт.
9. Вебер М. Політика як покликання та професія.
10. Об'єкт та предмет політології.
11. Категорії та методи політології.
12. Функції політології.
13. Поняття та теоретичні підходи вивчення політики.
14. Структура та властивості політики.
15. Типологія політики.
16. Політична влада: поняття та ознаки.
17. Структура політичної влади.
18. Легітимність політичної влади: поняття, джерела та типологія.
19. Легальність та легітимність політичної влади.
20. Криза легітимності політичної влади та шляхи її подолання.
21. Політична система суспільства: поняття та структура.
22. Системна модель політичної системи.
23. Структурно-функціональна модель політичної системи.
24. Інформаційно-кібернетична модель політичної системи.
25. Типологія політичних систем.
26. Функції політичних систем.
27. Визначення та якісні характеристики політичного режиму.
28. Тоталітарний політичний режим: сутність та особливості.
29. Авторитаризм: визначення, суттєві риси.
30. Форми авторитаризму.
31. Демократичний політичний режим: сутність та особливості.
32. Держава: поняття та ознаки.
33. Теорії походження держави.
34. Форма правління держави: поняття та різновиди.

35. Форма адміністративно-територіального устрою держави: поняття та різновиди.
36. Громадянське суспільство: поняття та інститути.
37. Взаємовідносини держави та громадянського суспільства.
38. Правова держава: поняття та ознаки.
39. Соціальна держава: поняття та держава.
40. Функції держави.
41. Світовий політичний процес: поняття, особливості.
42. Структура світового політичного процесу.
43. Загальна характеристика суб'єктів світового політичного процесу.
44. Зовнішня політика держави: поняття та сутність.
45. Основні риси та цілі зовнішньої політики держави.
46. Різновиди, засоби та функції зовнішньої політики.
47. Міжнародні відносини: поняття, об'єкт, предмет.
48. Типи та рівні міжнародних відносин.
49. Поняття та ознаки системи міжнародних відносин.
50. Структура системи міжнародних відносин.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

У вивченні навчальної дисципліни застосовано три види контролю: *поточний, періодичний та підсумковий*.

Поточний контроль проводиться під час лекцій, практичних занять, а також виконуючи окремі самостійні (індивідуальні) завдання.

Періодичний – перевірка самостійно підготовленого конспекту, реферату з вивченої літератури, співбесіда, письмова контрольна робота.

Підсумковий контроль складається з результатів поточного та періодичного контролю та проводиться у формі *заліку*.

Підсумковою формою контролю для здобувачів, які не виконали програму курсу з будь-яких причин, є *залік* за пропонованим переліком питань.

Критерії оцінювання знань здобувача

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно	здобувач у повному обсязі володіє навчальним матеріалом на підставі наданої викладачем літератури; вільно та аргументовано викладає вивчений матеріал під час усних виступів та письмових відповідей; повністю розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому додаткову літературу; висловлює свої думки, робить висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки. Здобувач проявляє креативний підхід до виконання індивідуальних завдань та самостійної роботи; проводить аналіз та порівняння вивченого матеріалу.	творчо розкриває сутність практичних питань під час практичного заняття, використовуючи додаткову літературу; використовує теоретичні знання при виконання індивідуальної та самостійної роботи; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

Добре	добре володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; вільно використовує категоріальний апарат дисципліни; при представленні деяких питань не вистачає аргументації відповіді та застосування додаткової, самостійно вивченої інформації; допускаються при цьому окремі дрібні неточності.	правильно відповів на більшість запитань від викладача; виконав всі індивідуальні та самостійні завдання, але не достатньо повно їх розкрив та не використав додаткову літературу.
Задовільно	володіє навчальним матеріалом та категоріальним апаратом на початковому рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час відповідей та не надає аргументації щодо них.	має елементарні навички виконання завдання; правильно відповідає на половину запитань; виконав на достатньо примітивному рівні індивідуальні та самостійні завдання.
Незадовільно з можливістю повторного складання	здобувачі володіє навчальним матеріалом на початковому рівні; не володіє категоріальним апаратом; не може надати чітких відповідей та робити висновки.	не виконав індивідуального та самостійних завдань, але може дати відповідь на декілька питань для підсумкового контролю.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє категоріальним апаратом та навчальним матеріалом	не виконав індивідуальне та самостійні завдання та не може дати відповідь на жодне питання з підсумкового контролю

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Основна

1. Бжезінський Зб. Велика шахівниця ; пер. Олена Фешовець. Харків : Фабула, 2018. 288 с.
2. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / Пер. з нім. Олександр Погорілий. К: Основи, 1998. 534 с URL : <http://litopys.org.ua/weber/wbs.htm>
3. Герасимчук Т.Ф., Киридон А.М., Троян С.С. Загальна теорія політики: Навчальний посібник. К.: Видавничий дім «Кондор», 2017. 226 с.
4. Гуманітарний дискурс: політика, управління, влада : кол. монографія / НУ "ОЮА", Ф-т правової політології та соціології ; за ред. : О. А. Івакіна, І. В. Шамши, Д. В. Яковлева. Одеса : Гельветика, 2015. 467 с.
5. Литвин В. С. Політичні режими сучасності : інституційні та процесуальні виміри аналізу : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 632 с.
6. Міжнародні відносини та світова політика: навчальний посібник / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко, О. В. Бровко ; за заг. ред. д-ра філос. наук, професора О. М. Кузя. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 201 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/25295/1/2020-Кузь%20О%20М%20С%20Коротков%20Д%20С%20Михайличенко%20Д%20Ю%20та%20ін.pdf>
7. Міжнародні відносини та світова політика: підручник : рекомендовано МОН України / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; за ред. В. А. Манжоли. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2014. 663 с.
8. Політологія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 540 с.
9. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / І.М. Коваль (керівник авт. колективу), Л.О. Ануфрієв, О.І. Брусилівська та ін. Харків: Фоліо, 2012. 414 с.
10. Попков В.В. Хорошилов О.Ю. Політична наука: західні тренди розвитку і українська специфіка. Одеській національний університет ім. І.І. Мечникова//“Політична наука в Україні 1991 — 2016”. в 2 т., Т. 1. Київ: Парламентське видавництво, 2016. с. 512-524.
11. Соціокультурні чинники трансформації політичної реальності у ХХІ столітті: монографія / Ред. кол. В.В. Попков (наук. керівн.), Є. С. Огаренко, Н.Є. Степанова, О. Ю. Хорошилов). - Одеса, ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2020. 296 с.
12. Сучасні політичні процеси : навч.-метод. посіб. для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти [Електронне видання] / уклад.: Л. Кормич, І. Милосердна, А. Прохоренко ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 58 с. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/25693/Сучасні%20політичні%20процеси.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

Додаткова

1. Бортнікова О. Г. Взаємодія релігії і політики: теорія і методологія: монографія. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Паливода А. В. [вид.], 2017. 337 с.
2. Воронянський О. В. Політичні інститути: механізм формування в конкурентному середовищі. *Сучасне суспільство*. 2014. Вип. 1. С. 15–28. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/cuc_2014_1_4.pdf
3. Кармазіна М. Політичні партії в Україні. 2014-2017 рр. К.: ІПЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 168 с.
4. Геополітика [Електронний ресурс] : навчально-методичний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / упоряд.: І. Милосердна ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Юридична література, 2023. 92 с.
5. Демократія: від теорії до практики / [Г. Берроуз, І. Совсун, С. Буров та ін.]. Київ, 2018. 284 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/IFES-Ukraine-Democracy-from-Theory-to-Practice-Course-Reader-v1-2018-08-29-Ukr.pdf>.
6. Кудінов І.О. Основи наукового цитування. URL: <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Kudinov-I.O.-Osnovi-naukovogo-czituvannya.pdf>
7. Милосердна І.М. Система політичної влади як умова стабільного розвитку політичного процесу: американська модель. *Актуальні проблеми політики*. 2016. Вип. 58. С.224-236.
8. Милосердна І.М. Аналітичний огляд концепцій політичної влади та особливості її реалізації. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 59. С. 25-32.
9. Милосердна І.М. Моделі демократичних перетворень в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.: регіональний вимір. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 61. С.67-76.
10. Назаренко О. Політична система суспільства: сутність, основні риси, функції. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка: Юридичні науки*. 2012. Вип. 94. С. 86-89.
11. Попков Д. О. Дилеми інституційного дизайну форми правління для розколотого суспільства. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології»*. 2021. Вип. 38. С. 42-51. URL : <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/16941>
12. Рафальський О.О., Самчук З.Ф. Цивілізаційні перехрестя сучасного суспільства. К.: ІПЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 688 с.
13. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості міжінституційних відносин у трикутнику “глава держави–парламент–уряд” та їхні наслідки для політичного процесу : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 456 с.
14. Руслан Демчишак Наукові підходи до розуміння сутності поняття «політичний інститут». *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2015. Випуск 27. С. 9-14. URL : <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/9/16/paragraphs/812/demchyshak0.pdf>
15. Сусліков Л.М., Студеньак І.П. Презентація наукових результатів: навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2019. 300 с. URL :

https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/45022/1/2019_Навчальний%20посібник_Презентація%20наук.рез.СУСЛІКОВ_СТУДЕНЯК.pdf

Електронні інформаційні ресурси

1. <http://irows.ucr.edu/> The Institute for Research on World-Systems
2. <https://web.archive.org/web/20051029101900/http://jwsr.ucr.edu/index.php>
3. www.rada.gov.ua – Верховна Рада України.
4. <http://www.nbu.gov.ua/> – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
5. <http://www.info-library.com.ua/books.html> – Електронна бібліотека підручників.

Навчальне видання

Вступ до фаху «Політологія»

Електронні методичні рекомендації до практичних занять з курсу
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Електронне практичне видання

Укладач

Милосердна Ірина Михайлівна

В авторській редакції

Затвердж. авт. 27.11.2023. Шрифт Times New Roman.

Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним
забезпеченням для читання файлів формату PDF.

Обсяг 130 КБ. Зам. № .

Видавець і виготовлювач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова Свідоцтво
суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р. 65082, м. Одеса,
вул. Єлісаветинська, 12, Україна Тел.: (048) 723 28 39, e-mail:
druk@onu.edu.ua